

REBEKA, MEG AZ A 66. SENKI ODAFÖNN¹

3

A kis Szeneczey Rebeka szeretett a folyóparton játszani. Mindig akadtak iskolatársai, akikkel a nagyközség iskolájába is együtt jártak. Padtársnője, Hajnóczi Erzsike, a fiatal tanácsitkár leánya, aki – évvesztesként – majdnem egy évvel idősebb volt nála, rajongásig szerette Rebekát. Folyton azokról a közös dolgokról akart vele beszélgetni, amelyek szerinte hatalmas titkokat rejtettek, és amelyeket valahogy mégsem tudott a vékája alatt tartani, mert minden osztálytársa tudomást szerzett róluk, és amelyeket – akaratán kívül – nem volt képes rejtegetni mások elől sem. Már reggel, iskolakezdés előtt ostromolta Rebekát, amikor összetalálkoztak az osztályterem előtt. Megállás nélkül mondta, duruzsolta, hogy „képzeld Rebi, a nagymamám ezt mondta az anyukámnak, meg azt mondta az apukámnak”. Átszellemülten beszélt, nagyokat pislogott hozzá, és jóval gyorsabban hadart, az átlagosnál nagyságrendekkel magasabb hangján. Viszonzásra szinte alig talált, mert Rebeka nem figyelt rá. Meghallgatta, de nem foglalkozott vele. Efféle dolgokat otthon is hallhatott, igaz nem a nagymamájától, hanem az apjától. A Szeneczey családban az ember hordta a nadrágot, az asszonynak a sparhelt mellett volt a helye, a lánygyerek, az meg csak egy lánygyerek volt, amelyik elérhet a fiútestvérei mellett, ha már erre a világra szánta a Jóisten! Rebeka, talán éppen ezért, szívesebben beszélgetett felső tagozatos lányokkal, valahogy sokkal érdekesebbnek találta azokat a dolgokat, amiről velük diskurálhatott, vagy amit éppen tőlük hallhatott. Fiúkról, a közeli nagyvárosról, amelyben olyan tipp–topp a zeneiskola táncterme, meg arról a hatalmas kertről, ahol a szülők tudta nélkül, szabadon lehet csókolózni.

– Képzeljétek – mesélte az egyik nyolcadikos –, az unokabátyám haverjával elmentünk a gyönyörűséges Erzsébetkertbe, ahol a májusi este már erősen sötétedett. Képzeljétek, meg akarta fogni a mellem, tapizni akart, de nem engedtem. – Erősen zihált, ahogy felidézte az élményeit, mintha egy bakfis lány kibomló vallomását akarta volna hatalmas lendülettel megmutatni. Pironkodás nélkül osztotta meg gondolatait. Nem csapongott, tárgyyszerűen, és érzelmekben gazdag monológokkal pergette azt a filmet, amelyikben ő volt a főszereplő. Szinte lubickolt a saját élményeiben. Leginkább abban, hogy a többiek tátott szájjal bámulták. Kívárt. Azonnal észrevette, és fokozni akarta az ámulatukat: – Olyan forrón csókol, hogy belülről kezdtem bizsergni. Melengető érzés fogott el – magyarázta úgy, mintha az egész L’amour frissen, akárcsak néhány másodperccel ezelőtt történt volna meg vele. Fel akarta csigázni, sőt vadul felturbózni a társaság kíváncsiságát. Ezért hallgatott el hirtelen, hogy a csönd is feszültséget keltsen.

– Mi lesz? Ki vele! Azután mi volt még? – türelmetlenkedett a társaság.

– Mi lett volna? Semmi. Azóta is együtt járunk – lebegtette a mondandóját diadalittasan. Attól, ahogy mondta, még kerekebben csillogtak elképzelhetetlenül kék szemei. – Otthon mindig azt mondom anyusnak, hogy elmegyek a városba az unokatesómhoz, de mindig az én drága kis Karcsimhoz visznek a lábaim!

---

1 Részlet a szerző hasonló címmel készülő regényéből.

– Egyszóval hazudsz? – vágott közbe Rebeka, de meg is bánta, hogy belekotyogott a nagyobbak dolgába, mert mindegyik végzős megvető tekintetében ütközött. Úgy néztek rá, mintha leprás lenne, vagy olyan akadémuskodó féle majom, aki még azt sem tudja, hogy szerelmi ügyekben megengedett a hazugság. A bakfis lányok az ilyen dolgokban nem szeretik a tréfát, mert céljukat az alkalmazott eszközök szentesítik. Rebeka még nem ismerhette az efféle turpisságokat, de azt észrevette, hogy rosszul szólt, mert rögtön módosított: – Akarom mondani, hogy füllesztettél? – finomította kérdését a dicsekvő lány felé. Így már szalonképesebbnek tűnt a többiek előtt.

Alig több mint egy évtized múlva szintén jártas lesz az effélékben. Nem lesznek gátlásai, ha hajtja a szerelem. Tudni fogja, hogy aki miatt bűnbe esik, az nő ember. Már több asszonyt vitt az ágyába, kísért az oltár elé, akit apák és fiútestvérek zezzugos utcákon baltával kergettek, ám az iskolaudvaron ezek a későbbi események előtte még nem játszódhattak le. Bokrosodó, selymes tüneményszépsége a tipegő nádszál kisasszonyok naivitásával párosult, de arcvonásai jelezték, hogy majdan őt is a hálójába fogja az ember. Úgy lehet a következő Nauszikaá! Viszi majd a füllesztés lendülete. Azt sem bánja, hogy az apja úgy félti, úgy őrzi, hogy legszívesebben hét lakattal zárná be abba a bizonyos hetedik toronyba, melyet talpig páncél–vértetbe öltözött fiútestvéreivel őriztetne éjjelente. Az sem lenne baj, ha ott, abban a toronyszobában az arca bánattól ráncosodna meg, csak megmaradjon neki. A Szeneczey család örök dicsőségére, mert az ő lányát csak tisztességes szándékú, lovagias gondolkodású ember közelítheti meg.

– Mondjuk inkább, hogy kegyes csalás! – fordult indulatos szavakkal Rebeka felé a szerencsés nagylány, de látszott, hogy inkább alázni akarta, mert így folytatta: – Tudod, Rebi, csibe koromban én is hazugságnak mondtam volna, de az akkor volt! Érted? Akkor, pisis koromban – nyertem fel gúnyosan. A többi csaj szintén felnevetett, merthogy a gúny megszüli hűségesebb alattvalóit. Minden rosszindulat a csordaszellem kezdete. Ebből fakadt a legyőzött ember rideg megsemmisítése, eltiprása, a gyengébb térdre kényszerítése, a gázkamrák halálhozó tusrózsája, a hadiúton keresztre feszített többezres haláltusája, a gulágok néma kiáltozása, a szabad rádiókban felolvasott rabnévsorok. Az utóbbiakat lassan mondják be, hogy az otthoniak is megértsék. A gúnynak ilyen a magamagából vajúdott, őrző szelleme, mert mindig a hatalomra épít, onnan merít ihletet pillanatot a kínzókamrák működtetéséhez, a szétroncsolt, vérző körömágyak fájdalomához, és mindahhoz, amit az ember rejtett gonoszsága még ezután fog az agyában kiokmálgálni.

Az Erzsébet–kertben smároló bakfis gögje csak a kezdet. Az ártatlanság utáni első pillanat. A titkos vágyak labirintusai innen vezetnek tovább. A lepkeszárnyú, könnyed pillanatok kérészerű dicsőségei, mert valahol és valahogy tovább kell lépni, nem lehet kimaradni semmiből, nem lehet megcserélni a stációkat. Ha sikerül is néhányat megugrani, a keresztet akkor is mindenkinek végig kell vinni! A hivalkodó bakfisnak ugyanúgy, ahogy a zsengességében megalázott Rebekának, aki az iskolaudvaron elindult ezen az úton, mert a nagyok közé akart kerülni. Erre vágyott, mivel ki akart emelkedni családi rangsorából, apja béklyójából, egy évtizeddel később a falu esti némaságából, ahol majd egy éjszaka megérkezik az ő hercege. Nem fehér paripán, hanem egy kétütemű műanyagdobozban, mert a kommunizmus erre volt képes. Ezt adta alattvalóinak, meg azokat az NDK–típusú turmixgépeket, melyekkel ezt az egészet kikeverték.

Rebeka az udvaron még nem sejtette, hogy szerelme nem talál őszinte viszonzásra. Hiába keresi később, amikor már esélye sem adódik a felmutatásra, mert törékeny lesz majd az is, miként a határtalannak bízott boldogsága, ami lehetne annyira

egyszerű, amennyire lehetne felszínes is. Alkalmazkodni fog mindenhez és mindenkihez. Az anyósához, akit az a szocializmus nyomorított meg, amelynek pártjába önként belépett a fia. Az a fiú, akinek az édesapja a vasúttársaság köztiszteltre méltó főtanácsosa, és az a fiú, aki már kétszer nősült, hogy aztán harmadszorra Rebeka férje legyen. A szerelem, meg az előnyök a fontosak. Mindegy, hogy honnan, melyik erőteréből, és milyen formában jönnek, csak jöjjenek.

Vajon mi vár majd erre a lányra?

Úgy oldalgott vissza az osztályterembe, ahogy a nagyszünetben kiaraszolt belőle, oldalán padtársával, Hajnóczy Erzsikével, akinek nem állt be a szája. Mondta és mondta, és az egész osztály hallotta. Még akkor is sutyorogta, amikor becsöngettek, és bejött a kézimunkaórát tartó bandza tanárnő, akiről nem lehetett tudni, hogy képes-e átfűzni a cérnát a horgolótűn. Erzsike még az órán is szakadatlanul a nagymamájáról beszélt, mintha ismerte volna a Ki mit tud? győztes dalát. Röhögött rajta az apja, az anyja, a szomszédok, meg az alattuk élő szomszédok, mert az egész ház a szavaitól visszhangzott. A vasbetonelemek acélhegesztései is rezegtek a szokatlanul magasra sikeredett hangjától.

Csak Rebeka nem hallotta meg. Skandalum, de Erzsike nem értette, hogy a padtársa miért lett ennyire magának való, szívtelen fráter, aki soha nem fogja meghallgatni, és aki mellől legszívesebben már régen elülne, de nem teheti, mert a bandzsító tanárnő ügyis észrevenné, és azonnal visszaültetné. Aztán kezdhetné az egészet előlről. A Hajnóczy lány belebetegedett a sikertelenségbe, de Rebeka hajthatatlan maradt. Az endlizés tudományának elsajátítása alatt is arra az undok, felső tagozatos bakfisra gondolt, aki nem engedte az unokabátyja haverjának, hogy megfogja a mellét, de azért eldicsekedett vele, hogy folyamatosan átveri a szüleit. – Borzalmas lehet úgy élni, hogy mindig hazudunk! – gondolta. Nem is sikerült áthúznia az elvarrást, ahogy azt a bandzsító tanár néni mutatta. Többször próbálkozott, de egyszer sem sikerült. Képtelen volt a feladatra összpontosítani. A végén egyszerűen feladta, de azért mérges is volt arra a kancsal, kicsit már hajlott hátú, öszülő tanár nénire, aki nagyon igyekezett, hogy megtanítsa neki az elvarrást. Biztatta is, de Rebekának akkor sem sikerült. Mindez egy csókolózó iskolatársa miatt, aki pimasz és fölényes volt vele. Egyszerre utálta és lenézte azt a felső tagozatos bakfist. Együttal szánalmat is érzett iránta. Ugyanis, ha nem engedte megfogni azt puffadt kis mellét, akkor miért nem mondta meg a szüleinek, hogy smárolni megy abba a kertbe, mert az érdekesebb, mint az endlizés. Van benne varázs, a tiltott gyümölcs feledhetetlen íze, zamatos cuppogása. Meg valami, ami végsősoron semmihez sem hasonlítható, csak a csínytevés kezdeti formájához. Az meg úgysem bűn, csak kísérlet a bűnre. Inkább ösztönös, mint tudatos, mert az ember is önként dalolva megy a jégre, még vinni sem kell. És ha ölni akar, akkor azt tudatosan teszi, nemcsak az éhség kényszeríti erre. Azt a felső tagozatost legszívesebben jégre vinné, hátha beszakad alatta. Ölni meg ölje meg valaki más! Szegény öszülő, kancsalságában is kedves tanár néni mindebből semmit sem sejtett. Azt látta csupán, hogy hiába szeretné ennek a türelmét vesztett lánykának megtanítani az elvarrást. Abból soha nem lesz endli! Rebeka persze igyekezett, mert érezte, hogy a többiek már percek óta őt figyelték, a vacakolását, ahogy folyton megremegett kezében a varrótű. Néha a saját ujjbegyébe szúrt, ilyenkor aprókat sziszegett, de azt senki sem tudta, hogy valójában nem a fájdalom miatt tette ezt, hanem azért, mert haragudott a nagyképű felső tagozatosra, aki már tudott csókolózni, és még hazudott is hozzá. Elképzelte magának, hogy a valóságban cseréltek azzal a bakfissal, mert az a cserfesszájú, pökhendi lány ült az

osztályteremben és endlizett, ő pedig az Erzsébetkert hatalmas gesztenyefái alatt csokolózott azzal az ismeretlen fiúval. Aztán boldogan hazament, és a nagydarab erénycsősz apjának a szemébe mondta:

– Édesapám! Egész délután az endlizést gyakoroltuk a napköziben – hadarta, és boldog volt, hogy ő is tudott hazudni. – Végül is nem annyira nehéz! – gondolta, de aztán ezen annyira elmélázott, hogy észre sem vette, amikor megint kicsöngettek, pedig a padtársa már újra elkezdte, hogy a drága nagymami, meg a nagypapi, aki nagyon beteg, de utálja az orvosokat, akik csak a pénzt veszik el, ám a betegekkel nem törődnek. Úgy mondta, mint egy igazi, bazári verklis!

– Hagyd már abba Hajnóczy! Nem veszed észre, hogy nem érdekel az egész rokonságod! – utálatoskodott a padtársával, fintorokat is vágva hozzá. Erzsike pityergőre fogta, de hiába. A bőgése is hatástalan maradt.

Rebeka a tanítás után elviharzott, egészen a folyópartig vitte az indulata. Nem bírta elviselni, hogy a bakfis volt az Erzsébet-kertben, neki meg csak ez a szikkadt medrű vízpart maradt, meg ez az ostoba liba, meg az endlizés, és hogy őt még senki sem smárolta le a sulis udvarán... Igaz, neki nincs is melle, csak mellbimbója van, az meg ugyanolyan még, mint a bátyjéé. Csak annyiban különbözik, hogy neki nem pelyhedzenek rajra kunkori szőrszálak. Ezt is csak a múltkor fedezte fel, amikor a bátyuskája kimászott a kerti dézsából. Különösebb jelentőséget nem tulajdonított neki, mert hát a bátyja mégis csak fiú. A fiúknak meg erőseknek és szőrösekknek kell lenniük. Így van ez rendjén, mert ahogy az a tagbaszakadt apja is mondta: a házban az ember az úr, az asszony meg mindig az emberhez igazodik, és hogy rongy emberek is vannak, akik nem az otthoniakra vigyáznak, hanem a csapszéklet támogatják napestig, aztán hazavánszorognak, végig verik a családjukat, vagy egyszerűen becsúsznak az asztal alá. Az asszonyok meg lehúzzák a csizmájukat és kapcával együtt fektetik őket az ágyba. Látott már ő is ilyen, persze titokban, amikor átkukucskált a kerítéslécek réseit között a szomszédékhöz. Két asszony húzta le az italos ember csizmáját, az meg csak káromkodott, hogy hagyjanak már neki békét, ne tüsténkedjenek körülötte, ő azt nem akarja. Majd reggel, majd akkor tisztább lesz a helyzet, majd akkor minden tisztázódik. Rebeka ilyenkor mégis azt gondolta, hogy neki jó apja van, neki tisztességes, dolgos apukát adott a Jóisten, csak hát azért nem kellene ennyire szigorúnak lennie. A szigorúság nem mindig jó dolog, olykor nehezen viselhető, a családban mindenkit arra ösztönöz, hogy hazudjon neki, mint az a bakfis. Ha egy kicsit, csak egy icipicit engedne a szorításából, már könnyebb lenne, mert mégsem kellene folyton lódítani.

4

A 66. senkiről jogi értelemben megállapítható volt, hogy természetes személy, akinek volt, van és lesz is anyakönyvezett vezetékneve, első és második keresztnéve. Tehát a halotti anyakönyv kivételével a hivatalos nyilvántartásokban, az összes nagy és kicsi könyvben, minden általános és középiskolai naplóban, leckekönyvekben, diplomákban és közhiteles oklevelekben, kiténtetési okmányokban, továbbá a világtűtleveleiben is szerepeltették a törvényes, alapadatokkal beazonosítható nevét. Ez az ember még nem tudhatta, hogy szülővárosa tudatában, ahol meg merészelt születni, ő csak a 66. senki lehet odafönn, akinek a sorszáma után még a nevét is kicsi kezdőbetűvel írták és mondták, ha mondták. Ugyanis Rebeka kétütemű meghajtású, műanyagdobozos paripán érkező lovagja ezt a rosszmájú, valóságosan is epés titulust ragasztotta rá.

Sokan tudtak erről a minősítéséről, ennek a 66. senkinek az „értékcsökkenéséről”, de egyetlen ember sem akadt, aki vette a bátorságot, hogy meg- vagy visszamondja neki. Nem dacból, nem féltésből, mégcsak szeretetből vagy tiszteletből sem akarták visszacsurgatni, mert az nem ildomos, meg kellemetlen is. Hogy miért? Egyszerű a magyarázat. Félték konfliktusba keverődni Rebeka emberével, hiszen tartani lehetett tőle, hogy az nagyon kellemetlen helyzeteket szül. Előbb-utóbb visszajutott volna a feladóhoz, hogy bizony mi elmondtuk neki, és akkor a címzett megkérdézhette volna: – No, kedves barátom! Hányadik is vagyok odafönn?

Nem így történt.

Mindenki tisztában volt vele, hogy Andersen Hófehérkéje ártatlan maradt a mesében, az alma sem akadt meg a torkán, ám azt is tudták, hogy a 66. senki nem tudhatja meg ezt a megtisztelőnek nem nevezhető, a gyakorlatban mérhetetlenül megalázó minősítését. Majdnem két évtized telt el, amikor lassan, egyre többen külön-külön, de szigorúan egyenként, más és más időpontokban mesélték el neki. Pontosabban nem is mesélték, inkább csak odapötytyentették eléje. Odabökték, lassan adagolták gyanútlan lelkébe, hogy Zalyáczai Mihályt, merthogy ez volt a nyilvántartásokban szereplő becsületes neve, a legeslegjobb barátja nevezte a magasságos főváros Parlamentjében 66. senkinek. Nem lett volna ezzel semmi baj, ha azok a mimózaalkú, jószándékú informátorok, akkor duruzsoltak volna, amikor Rebeka szépszál embere még élt, de nem így történt. Mindnyájan megvárták a halálát. Sőt, azt is elfogadták, hogy a temetői búcsúbeszédet Zalyáczai mondja. Így búcsúzva a minősítőjétől! Hogy vajon mit is gondoltak magukban ott, a februári jéghideg ravatalozóban, ahol majdnem odafagyott a seggük a csendes gyászbeszéd alatt, mert annyira fészkelődtek a lócákon, majd a sírnál, amikor a család koszorúja mellé elsőként rakta le búcsúja krizantémrózsáit. A gyász virágszímaiban Zalyáczai elcsukló hangja őszintén sírt, szomorúbb és minden másnál gyanútlanabb volt. Szívából búcsúzott a barátjától. Ki tudja? Vajon röhögtek magukban? Netalántán, együtt érzően bólogattak?

Nem tudni, hogy kiröhögtek-e, miként azt sem lehet tudni, hogy Rebeka férje, még a túl rövidre szabott életében, öblös hangján kimondta-e Zalyáczai Mihályra érve, hogy „Az a 66. senki odafönn!” S ha valóban mondta, akkor a citromsárga öltözetű irigység mondatja-e vele, a gőg, vagy a kivagyiság, a gúny alamuszi bölcsessége, vagy mi a radai rosseb! Kinek számított 45 évi barátság? Zalyáczinak vagy Rebeka férjének? Pontosan ennyi ideje ismerték egymást. Szabályos gondolkodású ember ilyen ostobaságot akkor sem ereszt ki a száján, ha vulkánként akar kitörni belőle. Akkor sem, ha az az epefolyású minősítés, akár igaz is lehetett volna...

Zalyáczai Mihály egészen összezavarodott, amint megmondták neki, hogy csak egy akárhányadik, pontosabban egy valahányadik ember abban a hatalmas, megveszekedett világvárosban, és ezt a számjelzős szerkezetű minősítést pont Rebeka férje állította ki róla. A nagy fenét állította, dehogyis állította, ennél sokkal rosszabbat tett! Lesajnálta, lefokozta, lefitymálta és ledarálta az egész lényét, az életét, a munkáját, a becsületét, a múltját, jelenét, és elkövetkezendő jövőjét is. Mindezt azért, mert neki, a minősített nímánd Zalyáczai Mihálynak akadt bátorsága elmenni a fővárosba. Merészelt elsompolyogni. Nem volt rest odahagyni a szülővárosát, hogy megpróbáljon a hamuban sült pogácsából többet kikaparni, magához engesztelni. Nem kért senkitől tanácsot, csak belevágott. Felment arra a hatalmas országútra, ahol vélekedése szerint meglelheti a szerencséjét, kisütheti a maga gesztenyéjét. Azokat a hamuban sült pogácsákat

nem adhatta az édesanyja, akit már egy évtizeddel korábban eltemetett, a testvéreit saját asszonyaik vezették, öregedő, özvegy édesapját meg új asszony ostromolta estelente.

Ez a 66. senki valóban senkinek számított odalenn, a kisváros lagymatag, erősen frusztrált forgatagában. Élt, miként mások, gatyában, pantallóban, mackóruhában, hol egyedül, hol társak között, hol a csorda végén, hol annak a legelején. Süvölvénykorában elsírta magát, mert az elemi iskola 7. osztályának végén két darab négyes érdemjegy is becsúszott az ötösök közé. Édesanyja vigasztalta az igazgatói iroda előtt, mert nagyon be akart menni hozzá, megmondani neki, hogy földrajzból jelest érdemelt volna, de Piroska néni pikkelt rá, és tudatosan csöbbe húzta. Az utolsó feleltetésnél pedig már nagyon kikíváncozott a kertbe. Akkoriban bomba jó tavaszok voltak. Az iskola mögötti utcában mindig megvárta a barna szemű Zsuzsit, akinek időnként boldogan gitározott az osztályteremben. Ráült a tanári asztalra, elsodorta Piroska néni elől a naplót, hátha megússza azt az utolsó feleltetést, és rögtön egy másik Beatles-dalt, az In My Life-ot és elénekelte Zsuzsinak. Suli után elkísérte a lányt. Nem mert megfogni a kezét, de megkísérelte. Aztán a cseresznyevirág illatú fák alatt hirtelen megcsókolta, vagy inkább csak akarta, mert fogalma sem volt arról, hogy hogyan is kell nyelves pusztit adni...

A gimiben más volt.

Ott már kinyíltak a szemei, ropogós lányokat bámult a szünetekben, és azon, a borzasztóan csúnya aszfaltozott udvaron körbejárt a tekintete, akár a ventilátor rezegő szárnyai. A fiúvécében a negyedikesek vele is kipróbáltatták a cigarettát. A nagyon bűdös mezítlábas Munkást, a Kossuthtól pedig majdnem megfulladt, amikor bejött a Mester, karddal a kezében. Nem merte kifújni a levegőt, mert akkor mehetett volna az igazgató úr elé. A Mester, a tornatanár úr, a város kosárlabda csapatának edzője, fogalommal nemesedett, kezében azzal a karddal. – Asse, hangar! – kiáltotta, amint belépett a fiúvécébe. Huncut mosolya mögött soha nem lehetett tudni, hogy a kardlappal kinek a fenekére fog egy csipőset odasuhintani. Az iskolafolyosón a diákok mindig tudták, hogy a szünetekben a Mester melyik emeleten látogatja meg a mellékhelyiségeket. A kövezeten következetesen csörgő kardlap jelezte, hogy merre tart. A lányokhoz nem ment be, egyenként hívta ki mindet. Megszondáztatta őket is. Később a harmadnegyed éves fiúk rájöttek, hogy a női vécében nyugodtan lehet bagózni, mert a Mester oda úgysem megy be, és hiába hívogatta ki őket, csak akkor hagyták el a helyiséget, amikor már becsöngettek. A Mester gyakran lesben állt az ajtó mellett, s amikor valamelyik fiú kijött a női vécéből, azonnal lesújtott a kardjával, de azt is szelíden, mert akit elkapott, az mehetett raporra az igazgatóhoz. Vegyész tanárként kémiai tanított a diri. Szigorúnak akart látszani, de valójában nagyon jó szíve volt. Ha tehetséget, a szakmájához komoly affinitású diákok fedezett fel magának, azonnal a kémiaszertárba irányította. A hatalmas, kénköves illatú terem mögötti kisebb terembe, ahol folyton kénsavban oldott klórgáz terjengett a padsorok között. Zalyáczai attól tartott, hogy felrobbantja az iskolát, de ez a vegyszerillatú direktor arra rettenetesen vigyázott, hogy a reáliskola még nagyon sokáig képes legyen diáksereget fogadni. Imádott kísérletezni. Látszott, hogy élvezzi a kísérletek bemutatását, sőt minden tanulóból vegyészmérnököt akart faragni. „A kísérlet az ember lelke!” – kiáltotta és rögtön továbbfűzte egy karakán kérdéssel: „És fiaim, mi a kémia? A kémia az élet kenyere, dehogya a kenyere, a kalácsa! Ugye érthető, amit mondtam?” A gimnázium falai között talán még ma is ott bolyong ez a kérdés.

Az ifjú, akkor még nem 66. senkiként, csak e nagyhírű középiskola diákjaként valahogy sem a szervesen, sem a szervetlen kémiaiában nem akart vegyészkedni. Ennek ellenére jól kijött az őszülő szakállú, hatalmas bajuszú, és legalább akkora tekintélyű igazgatóval. Hamar megkedvelték egymást. Gyakran beszélgettek a kémiaszertárban. Volt miről, mert az ifjú Zalyáczai gyakran elaludt az órákon. Faggatta is az iskolaigazgató, egyébként reménykék szemű, jólelkű erdélyi ember, és persze eredendően mélyérzésű pedagógus, akinek a lelke is hasonlított „szíromtatóhoz”, mintha szintén a Hargita sűrűjéből érkezett volna. Noha nem a szándék hozta erre. Még csak a szerelem se, hanem az a rohadt háború kergette ebbe a városba. Akkoriban már húsz éve béke volt, az Árpád-vonal is régen elveszett, jöttek a muszkák, hiába várták annyian az angolszászokat. Jöttek és maradtak, miként a direktor is.

– Mondd, fiam! Valami baj van odahaza? – fordult Zalyáczaihoz. – Látom, hogy valami nagyon bánt... Titok lenne, hogy mi, vagy megoszthatod velem?

– Nem, nincs semmi baj – válaszolta, de a lába elé nézett, nem az igazgató reménykék szemébe.

– Ne lódíts, te Zalyáczai! – nézett a gyerekekre, gyengéd kokit nyomva a fejére. Magához húzta, miként az öregebb jó barát a frissen szerzett új cimboráját. Érződött, hogy őszintén kedveli a diákját.

– Apa azt mondta, hogy erről nem beszélhetek senkinek – felelte, de ezt már egyenest a szemébe mondta. Érezte, hogy a tágra nyílt szemű ember azonnal visszakérdez:

– Mi az, amit nem mondatsz el? Ki vele, gyerek! Segíteni akarok!

Majdnem egy percig nézték egymást. Nem beszéltek, mindkettejük pillantása mélyebbről jött, mint a legmélyebb bánya suttogása. Nagyon hallgattak. A tornatanár szólt be a titkárságra, hogy megint fogott egy bagós gyereket, és mikor hozhatja a reáliskola tekintélyes vezetője elé.

– Most ne hozd, Ferikém! Majd a következő szünetben – szólt ki a kék szemű vegyészdirektor. – Most nem érek rá – tette hozzá. Zalyáczai Mihály megint a szőnyeget nézte. Melegséget érzett a tarkóján, de vívódott. Az apjának megígérte, hogy nem beszél az otthoni dolgokról. Soha senkinek, semmilyen körülmények között. Erre senki sem kényszerítheti, és ha megfogadta, ha megesküdt az élő Istenre, akkor nem is beszélhet róla még az igazgatónak sem. Ugyanakkor érezte, hogy a kémiatanár segíteni akar, talán tud is neki, hiszen az édesanyjáról van szó, aki beteg. Éjszakánként gyakran masszírozni kell a hátát, mert asztmás. Egyre gyakrabban fullad. A pumpa sem segít neki. Az orvosok azt mondták, hogy ezzel már együtt kell élnie. De hát, hogyan lehet ezzel együtt élni? Hiszen szenved, szenvednek ők is. Rettenetes helyzet, örökre megoldhatatlan. Folyton a bizonytalanság, hogy mikor, melyik napon, délelőtt, délután vagy éjszaka jön a mentőautó. Már nem is szíreázik, csak jön, teszi a dolgát, leviszik a lépcsőn, és mindig visszanez, mintha tudná, hogy többé már nem fog visszajönni. Szívet szaggató érzés látni a tekintetében: nem magát félti, hanem őket, hogy mi lesz velük. Hogyan mondja el ezt az igazgatónak? Egyáltalán el lehet mondani? Aligha.

Amikor hazahozták a mentősök a kórházból, egy darabig jobban volt. Az édesanyák már csak ilyenek, teljes erőbedobással végzik a munkájukat, teszik a dolgukat, mert például a négy férfira mindig akad tennivaló. Édesanyja be akarta hozni a lemaradást. Bizonyítani kívánta teljes értékű emberségét, pedig a házimunkát csak abba lehet hagyni, esetleg újra lehet kezdeni. Aztán hamar visszaesett, újra fulladni kezdett. Megint elvitte a mentő, aztán megint hazahozta. Ez így ment már negyedik éve. Próbálkozott az öreg Zalyáczai mindenfelé. Üzemorvos, körzeti orvos, katonatorvos, akivel

1945-ben Ingolstadtban ismerkedtek össze, ahol együtt dagasztották a sarat az amerikai hadifogolytáborban, de az is csak azt tanácsolta, hogy kímélő életmód, meg a jó levegő, sokat kell fölmenni a hegyekbe a kilátóhoz, meg a Virágvölgybe.

– Igazgató Úr! Az édesanyánk nagyon beteg, már évek óta kéthavonta viszik a kórházba. Tegnapelőtt éjjel én voltam a soros, én masszíroztam a hátát... – vallotta be, amiért azonnal megharagudott magára, mert megszegte az esküjét. Az apja neheztelni fog rá, mert aki az esküjét feladja, az másra is képes.

– Ez bizony komoly dolog – nézett maga elé a direktor. Enyhén remegő tenyerét végigsimította ráncbarázdás homlokán. – Talán mégis lehetne segíteni. Nagyobb családi összefogással ti is segíthetnétek az otthoni munkában – magyarázta. Úgy rémlett, kétszer is megismételte. – Talán édesanyátoknak több ideje jutna a pihenésre. Kímélhetnétek...

– Persze, Igazgató Úr! Amikor anya kórházban van, akkor odahaza, édesapa katonás hadrendet vezet be – vágott közbe Zalyáczi. – A sorosnak azon a napon mindent meg kell csinálnia. Ha mosni kell, akkor mos, ha porszívózni kell, akkor azt – sorolta egyre felszabadultabban. Teljesen kiengedtek a feszültségfűkvei, és a vasárnapot, meg a szombatot sem hagyta ki. – Szombaton a legjobb, mert akkor az ügyeletesnek nem kell fél ötkor felkelnie, hogy elkészítse apának a tízóraját – eresztette ki a hangját, és lassan, nagyon lassan elmosolyodott, mert a kékszemű, kerekszakállú, már erősen deresedő tanár figyelte minden szavát. Aprókat villantak a szempillái, s már utasította is tanítványát:

– Mondd meg apádnak, hogy jöjjön be hozzám! Ne félj, nem mondom el, hogy beszélünk... – nyugtatta meg Zalyáczit, és cinkos mosoly kíséretében még egy kokit nyomott a fejére. Megveregette a vállát, és halkán utasította: – Na, menj az osztályodba, mert mindjárt becsengetnek...

Zalyáczi Mihály majdnem rohanó léptekkel robogott végig az első emeleti folyosón, egészen a hátsó osztályteremig. Könnyebb lett a lelkének. Éppen az orra előtt csukta be az ajtót Tönköly Tihamér, akit akkor még nem ismerhetett közelebbről, mert hogy ő nem a német, hanem az angol tagozatú osztályba járt. Hetente mindössze kétszer találkoztak biológiaórán, vagy néha–néha a rondán aszfaltozott udvaron. Amíg a másodikos lányok tornázni mentek, addig a fiukat összeültették valamelyik teremben, és biológiaórán hallgatták a rettenetesen szigorú, sűrű szemöldökű, hatalmas tekintélyű Frici bácsi előadásait az élő organizmusok fejlődéstörténetéről. Kimért volt az öreg az előadásai közben, de a megtartott órákon kívül is. Ha nagyszünetekben ügyelt a folyosókon, akkor vadabbul tarolt a némaság fürgetegje, mint máskor, és ilyenkor elnémultak a megátalkodott, suta diákpisszenések is. A kéksapkások ilyenkor azt is abbahagyták az egymás közötti beszélgetésben, amit el akartak kezdeni, csak lehorasztott tekintetük maradt velük, amint az öreg Frici elhaladt mellettük. Feleltetéskor annyira csendesen lapozta az osztálynaplót, hogy csukott ablakon keresztül is hallani lehetett az utcán haladó autókerekek tompa pattogását a macskaöveken, meg a folyamatos ajtócsapkodást a szemközti művelődési ház bejáratánál. Az öreg néha megállt a lapozásban, és szinte köszörülő, kéjes hangon ismételte a szavakat:

– Jöjjön ki felelni, kérem... szóval, jöjjön ki... Rubin Aranka! – Fel sem nézett a naplóból csak megismételte magának a lány nevét: – Rubin Aranka jöjjön ki felelni! – emelte fel a fejét. Persze, hogy Rubin Aranka nem jöhetett, mert Rubin Aranka a tornateremben mászott a kötélén. Minden nőnemű lény a második A és B osztályból, ebben az időben a mászókötélen lógott. Fejük fölött mindkét kezükkel erősen szorí-

tották a kötelet, alul meg az összekulcsolt combjaikkal tartották magukat szépen formálódó fenekecskéjükkel együtt. Lassan emelkedtek a popsik. Néha a Mester kardja birizgálta őket, hogy vigyék csak magasabbra a kufferüket. Nem bántotta őket, csak olyan eleganciával, akkora gyengédséggel suhintott el mellettük, hogy azt tanítani lehetne a tornatermi vívőedzésen.

– Szóval, nincs itt Rubin Aranka? – nézett fel Frici bá’. – Ja persze, hát persze, ő most nem lehet itt! – gagyarászta, de inkább csak magamagának mondta, mert a fiúk még nem eszméltek, még nem vették észre, hogy bakizott a szigorú tekintetű, teljesen rezzentelen arcú biológus. Persze, hát persze, hogy senki sem akarta „kommentálni”, inkább azt akarták neki ajánlani, hogy talán egy tőköscsemetét kellene a táblához kihívni, mert ezen az órán csak hímnemű diákok vannak az osztályteremben. Köhintett egyet, miközben megmosolyogta saját szórakozottságát. Továbblapozott. Egyre unottabban forgatta az osztálynaplót, folyton csak oda, aztán meg vissza. Ahogy a végére ért, rábökött az utolsó névre:

– Hát akkor Zalyácsi jöjjön ki! Hozza az ellenőrzőjét is! – köszörülte, szinte reszelte fogai között a diák nevét.

Zalyácsi csak állt a katedra előtt. Sehogyan sem tudta elkezdni a szedercsírá-állapot körülírását. Csak makogta, hogy az olyan fejlődési szakasza az élet kezdetének, amely olyan valamilyen. Olyan, hogy nagyon olyan, de nagyon másfélének is képzelhetné az ember... Azt sem tudta elmondani, hogy ha tegnap úgysem tanulta meg a definíciót, akkor meg honnan a fenéből tudná, hogy valójában milyen is lehet. Talán olyan, mint a szeder, amelyik idejekorán lehullik a fáról, mert senki sem szedi. Lehullik az útra, és szétkenik a járművek kerekei az aszfalton. Borzasztó színe van, mintha vérezne az út, mintha megkönnyezné a saját bíborvörösre mocskolt sorsát, mert a hátára taposva mennek, csak menetelnek... Télen a jég feszíti a testét, nyáron meg olvadozni hagyják a szürke arcát, pedig nem akar senkinek sem könnyörögni, vagy térdre borulni az életéért. Zalyácsi folyton megkísérelte a feladott biológiai definíciót elmagyarázni, de nem ment, nem bírta Frici bácsinak körbeírni. Az pedig hagyta kínlódni, verejtékezni, főni a saját levében. Talán élvezte, vagy talán esélyt akart adni neki, hátha képes lesz összehozni egy nyomorult kettes érdemjegyhez elegendő meghatározást.

Nem volt képes.

Állt a sötétbarnára olajozott dobogó előtt, és kegyelemért könyörgött az arca. Kereste a kapaszkodót, a biológus szájalját, talán ő is megérti, hogy egész éjjel az édesanyja hátát masszírozta. Dehogyan gondolhatott a megtermékenyített petesejt, a zigóta szedercsírá állapotára.

– Látom, hogy halvány fogalmad sincs a tananyagról! – nézett Zalyáczira. – Olyan vagy, fiam, mint egy ősember – ecsetelte Frici bá’. – Egy igazi, szőrös talpú ősember, aki még a barlangból sem jött ki! Érted, fiam? – kérdezte, miközben kíváloán érzékelhető volt, hogy kéjben úszott a hangja. A mondatai inkább kielégültségről árulkodtak, minthogy a biológiából levezethető valamiféle szájalomról. Hűvös arccal véste a naplóba az elégtelent, de Zalyácsi meg sem mozdult, nem bírt a helyére menni, mintha meg sem értette volna a dolgot, csak nézett maga elé, kortyolgatta az éjszaka hullott könnyeit, amit akkor sem mutathatott ki az édesanyjának, csak a masszírozás időtlen szüneteiben törölte a paplan szélébe.

– Mit állsz még itt? Menj a helyedre! – dörrentett rá. Látszott, hogy elvesztette a türelmét. Zavarta, hogy még mindig mozdulatlan a gyerek. Megszületett az ítélet, kimondta és beírta a jegyet, de Zalyácsi még csak meg sem szegyenült, mereven nézte

őt, és továbbra is mozdulatlanul cövekelt a katedra előtt. Mint az a mesebeli elátkozott királyfi, akit szoborrá változtatott a vasorrú bába, mert mindenáron el akarta venni a tengerszép királykisasszonyt. Azt ma sem tudni, hogy valóban tengerszép volt-e, dehogy Zalyáczi szoborrá változott, az biztos! Frici bá' meg dühös lett, mert ez a ropant kínos helyzet nagyon felzaklatta, hogy a párbeszédük monológba ment át. Ez a másodéves nebuló az anyagot sem tudta, meg néma is lett, szótlanul szófogadatlan, mintha nem is itt lett volna a teremben. De akkor hol volt? Nagy és rendíthetetlen biológianárként kinek beszélt valójában? Egy fantomnak, egy ostoba tanulónak, akit tévedésből hívott ki felelni, vagy maga is csak álmodta az egészet? Esetleg holnap fog erről a mulya diákjáról álmodni? Egymás mellett állnak majd az álmoképben és veregetik egymás vállát? Micsoda pernahajder álom! A tanár és ez a szerencsétlen diák egymás mellett gyalogolnak a tornaterem körül. Elmennek egész a borostyánfalú házig, amit majd le fognak bontani, mert ott lesz a Mester új tornaterme. Aztán mi lesz? Még mindig itt fog állni a diák, a szedercsírának a bélcsíra állapot közötti állapotában? Csordultig forrt a méreg Frici bácsiban, ennek hatására indulatosan megemelte a hangját:

– Menj már! Menj az anyádba! – ordította. Talán a folyosón is meghallotta valaki, ha arra járt, talán a művelődési ház ajtaja is magától kinyílt, talán odaát, a Berzsényiben is meghallották, talán a majdani magyartanára is csóválta a fejét. Elvégre egy tanárkolléga nem engedheti meg magának, hogy ezt a szerencsétlen Zalyáczit csak úgy elküldje az édes anyukájába, hiszen az nagyon beteg, de ha nem lenne az, akkor sem mondhat ilyet egy biológianár... Sőt egyetlen tanár, egyetlen ember sem. Az ember még akkor is türtőztesse magát, ha bármennyire indokolt lenne az indulata. A méltóság mindig fontos, és minden emberé! Isten adta, Isten ajándékozta földi képmásainak...

Zalyáczi Mihály nem szólt. Évtizedekkel később is pontosan emlékezett, hogy egyszerűen kiment az osztályteremből, ott hagyott mindent, a gimnázium épületét is. Még javában tartott a délelőtt, a lutheránus templom zömök tornyában hallgattak a harangok. Délben kezdtek kalimpálni, amikor hazaért, és felment azon a tizenhat lépcsőn az emeletre, amelyik évekkel később benne végleg járhatatlanul omlott össze, alá, vagy legalább is a lelkében örökre. Édesanyja a belső szobában azon a kanapén ült, amely évtizedekkel ezelőtt még az óturai kastély valamelyik cselédszobájában állt. Azt sem tudni, hogy 1919 tavaszán, abban a nagy vörös felfordulásban, miként hozták át, mert a hintót ott kellett hagyni azoknak a tótoknak, akiket korábban, évszázadokon keresztül ők segítettek, egészen Mátyás királyig visszamenően, aki 1462 februárjának harmadik napján adományozott nekik teljes adómentességet.

Zalyácziné Corviny Ottilia éppen a következő asztmás rohamával viaskodott. Rettenetes volt látni, ahogy a fulladozását próbálta enyhíteni körte alakú gumipumpájával, amelyet a körzeti orvos töltött meg illó párlatokkal. Nagyon lassan enyhült a légszomja, de szomorú szemében már megcsillant a kíváncsiság:

– Hát te, drága kisfiam! Már vége a tanításnak?

– Nem, édesanyám. Én többet abba az iskolába nem teszem be a lábam! – mondta indulatosan. Az arca se rebtent, amikor kimondta. Nem szabadott volna, mert minden izgalom ártott az édesanyjának. Néha a legapróbb, legcsekélyebb dolgok is rohamot váltottak ki nála, de ha már kiejtette, akkor azt már nem lehetett visszavonni, és nem lehetett ki nem mondottak tekinteni. Ottilia asszony nem kapott a pumpa után. Nem szólt, nem feszültek meg a nyakizmai, gyönyörű arcborán a fájdalom ráncai kisimultak. Magához szorította Mihályt, a legidősebb gyermekét. Erősen ölelte, ahogy minden anya teszi az első magzatával, akit azért szült meg hét hónapra, mert a kommunista

pribékek a vasgyárban emeltettek vele százkilós kónuszokat. Tudták, hogy gyermeket vár a nemes származású ifjú asszony. A vasgyár öltözőjében szülte meg Mihályt, a majdani 66. senkit odafönn...

Reinhardtné Bugledits Natália: Vitorlás a tengeren